

Avusturya'da Başörtüsü Yasağı

FARID HAFEZ

- Avusturya'da okullarda başörtüsünün yasaklanması girişimini nasıl anlamlandırabiliriz?
 - Bu yasağın temel hedefi nedir?
- Bu yasa Müslümanlara diğer dini gruplardan farklı muamele eden önceki ayrımcı yasaların bir devamı mı?
 - Avusturya İslam cemaati bu planlar konusunda ne yapabilir?

GİRİŞ

Avusturya 1912 gibi erken bir tarihte İslamiyet'i resmi olarak tanıması ve 1979'dan beri Müslümanlar için bir kamu organı olan yetkili bir dini topluluğa sahip olmasıyla bilinmekteydi. Buna rağmen son zamanlarda Avusturya'nın İslam'la ve Müslüman vatandaşlarıyla ilgili politikaları çok daha otoriter bir ilişkiye doğru kaydı. Bu durum hiç şüphesiz dünya genelinde pek çok ülkede İslam'ın güvenlikçi bir perspektiften değerlendirilmesi yönündeki eğilimleri yansıtmaktadır. 2015'teki yeni İslam Yasası ile birlikte Avusturya hükümeti ayrımcı bir kanunu kurumsallaştırırken Müslümanları toplu din özgürlükleri bakımından ikinci sınıf vatandaş durumuna düşürdü.¹ Bu girişim geçmişi 2011'e dayanan ve Avusturya'da İslam'ın rolünün yeniden düzenlenmesine ilişkin uzun süredir devam eden bir kampanya sonucunda ortaya çıktı.²

1. Rijad Dautovic ve Farid Hafez, "MuslimInnen als BürgerInnen Zweiter Klasse? Eine Vergleichende Analyse des Entwurfes Eines Neuen Islamgesetzes 2014 zum Restlichen Religionsrecht", *Jahrbuch für Islamophobieforschung*, (New Academic Press, 2015), s. 26-54.

2. Farid Hafez, "Alte Neue Islampolitik in Österreich? Eine Postkoloniale Analyse der Österreichischen Islampolitik", *ZfP – Zeitschrift für Politik*, 65. Jahrgang, (1/2018), s. 22-44.

Başörtüsünün yasaklanmasına ilişkin son yasal girişimi Avusturya'da entegrasyon bakanlığı ve daha sonra dışişleri bakanlığı yapan, ülkedeki İslam politikasına yönelik son değişikliklerin önemli aktörü konumundaki Sebastian Kurz'un liderliğindeki Halk Partisi (ÖVP) ile sağ kanat popülist Özgürlük Partisi'nden (FPÖ) oluşan yeni koalisyon hükümeti başlattı. Bu aynı zamanda yeni girişimden³ önce başörtüsüne yönelik esnek düzenlemeyi de sona erdirdi.

Başörtüsünün yasaklanmasıyla ilgili son girişim Müslüman çocukları hedef alan uzun süreli bir kampanya üzerine inşa edilmiştir. 2015'te dönemin dışişleri ve entegrasyon bakanı ve bugünün Başbakanı Kurz, İslam Dini Pedagoji Profesörü Ednan Aslan'dan İslami anaokulları üzerine bir araştırma yapmasını istedi ve kamuoyunda 2017'ye kadar süren büyük bir tartışma başlatıldı. İslami anaokullarının problemleri konular

3. Nora Gresch ve Leila Hadj-Abdou, "Selige Musliminnen oder Marginalisierte Migrantinnen? Das Österreichische Paradox der Geringen Teilhabe von Kopftuchträgerinnen bei Toleranter Kopftuchpolitik", *Der Stoff, aus dem Konflikte Sind: Debatten um das Kopftuch in Deutschland, Österreich und der Schweiz*, ed. Sabine Berghahn ve Petra Rostock, transcript Verlag, Bielefeld, (2009), s. 73-99.

FARID HAFEZ

Viyana Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi doktorasını alan Farid Hafız Salzburg Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Sosyoloji Kürsüsü'nde okutman ve kıdemli araştırmacıdır. Hafız ayrıca ABD'nin Georgetown Üniversitesi Köprü Girişimi'nde kıdemli araştırmacı olup halen İstanbul Zaim Üniversitesi ve CIGA'da doçenttir. Hafız 2014'te New York Kolombiya Üniversitesi'nde ziyaretçi akademisyen ve 2017'de Fullbright bursuyla Kaliforniya Üniversitesi Berkeley Yerleşkesi'nde ziyaretçi profesör olarak görev almıştır.

olarak ele alınması için konu medyaya taşındı, TV'lerde tartışma programları vs. düzenlendi.

Ednan Aslan'a ait bu "araştırma"nın ve devamındaki tartışmaların İslami anaokullarının imajı üzerinde ciddi sonuçları oldu. Tartışmaların sonunda düzenlenen bir ankete katılanların yüzde 84'ü İslami anaokullarının daha sıkı denetime alınması gerektiği konusunda fikir birliğine vardı. Katılımcıların yüzde 69'u öğretmenlere ve anaokulu personeline başörtüsü yasağı uygulanmasından yana tavır aldı.⁴ Viyana Belediye Başkan Yardımcısı ve Yeşiller Partisi üyesi Maria Vassilakou'nun da tespit ettiği gibi "demokrasiyi tahrip eden bu tür bir politika Avusturya için gerçekten bir zehir"dir.⁵ Bu arada Aslan İslami anaokulların yüzde 50'sinin kapatılması gerektiği fikrini de ortaya attı.⁶ Diğer taraftan Sosyal Demokrat Parti'nin (SPÖ) Viyana yönetimi bile anaokulu ve ilkokullarda⁷ başörtüsünün yasaklanması için sunulan bir önergeyi kabul ederken genel bir başörtüsü yasağına ise karşı oy kullandı.⁸ 2017'deki seçim kampanyasının ardından Kurz, İslami anaokulları hakkında açıkça "onlara ihtiyaç yok"⁹ diye konuştu.

Haftalık *Falter* dergisinin sızdırdığı bir haber İslami anaokulları üzerine başlatılmış olan tartışmayı yeniden alevlendirdi. Dergide yayımlanan bir habere göre Entegrasyon ve Dışişleri Bakanlığı yetkilileri Aslan'ın çalışmasının içeriğini manipüle ederek Kurz'un politika gündemine uygun hale getirilmek üzere önemli ölçüde değiştirmişti.¹⁰ Ancak bu durum yalnızca Kurz'un tutumunu teyit etmeye yaradı.

4. Peter Hajek ve Jennifer Stark, "Integrations Barometer 2/2017. Integrationsbefragung", Herausgeber: ÖIF, (Aralık 2017), s. 19-29.

5. "Kern Stellt Sich Hinter Kurz, Haupt Fragt Sich, was er Wusste", *Kleine Zeitung*, 5 Temmuz 2017.

6. Michael Pommer, "Sind in Wien 75 Islam-Kindergärten zu Radikal?", *Kronen Zeitung*, 23 Haziran 2017.

7. "Antrag 2.05 Eingebracht von Bezirksorganisation Döbling; Wiener Frauenkomitee", Wiener Landesparteitag, 29 Nisan 2017.

8. "Es Ging Auch um Inhalte: Von Kopftuch bis Mindestsicherung", *Kronen Zeitung*, 30 Nisan 2017.

9. "Kurz Würde Gerne Islam-Kindergarten Schließen Lassen", ORF, 21 Haziran 2017, <http://orf.at/stories/2396383>, (Erişim tarihi: 1 Haziran 2018).

10. Florian Klenk, "Frisiersalon Kurz", *Falter*, 4 Temmuz 2017, <https://cms.falter.at/falter/2017/07/04/frisiersalon-kurz>, (Erişim tarihi: 1 Haziran 2018).

Her şeyden önce Müslümanların hem eğitim kurumlarını hem de çocuklarını hedef alan hatta partiler ötesinde geniş takdir gören bu tartışmalar gidişatı çoktan belirlemişti.

YENİ AVUSTURYA HÜKÜMETİNİN DİKKATI BAŞKA YÖNE ÇEKEN MANEVRALARI

Aralık 2017'de ÖVP ve FPÖ'nün koalisyon hükümetini kurmasını takiben pek çok gözlemci son otuz yıldır giderek azalan sosyal yardım hizmetlerinde ciddi kesintiler olduğunu ifade etmeye başladılar. Hükümeti hedef alan ilk eleştirilerden biri kazalardan sonra fiziksel veya ruhsal engelli hale gelen kişilerin bakımını üstlenen sosyal güvenlik kurumu AUVA'nın kapatılması planına yöneliktir. Bir başka girişim "çalışma saatlerinde esneklik" adıyla üstü örtülen günlük on iki saatlik çalışma fikrinin ortaya atılması, dolayısıyla haftada kırk saat modelinin tamamen terk edilmesidir. Bu ekonomik reformlar Hristiyan muhafazakar ÖVP seçmeni için çok uygunken sağ kanat FPÖ seçmenine karşı bir tehdit oluşturmaktadır. Zira FPÖ sosyal demokratları terk eden işçi sınıfından seçmen desteğine güvenmektedir.

Rağbet görmeyen bu reformlara ilaveten hükümetin uğraştığı diğer bir sorun kamuoyu baskısı ve özellikle medyanın sürekli eleştirileriyle karşı karşıya kalmasıdır. Medya neredeyse her hafta hükümetle ilgili başka bir skandalı ortaya çıkarmaktadır. Bu skandallar arasında FPÖ üyelerinin sosyal medyadaki antisemitik açıklamaları ve bazı FPÖ üyelerinin aşırı sağ hareketler ve çevrelerle bağlantıları bulunmaktadır.

Bu yılın başında koalisyon hükümeti sürekli eleştiri altındaydı. Yahudileri Müslümanlardan kaynaklanan sözde yeni antisemitizme karşı korumaya ant içen FPÖ her hafta kendi alt kademe kadrolarının antisemitik açıklamalarıyla yüz yüze geliyordu. Diğer taraftan FPÖ'ye mensup İçişleri Bakanının istihbarat servisine karşı düzenlettirdiği şaibeli bir baskın Meclis Komisyonunda soruşturulmayı beklemektedir. İç İstihbarat Başkanı Peter Gridling haberlere göre kurumun sağcı gruplarla ilgili elindeki hassas verileri silmediği ve kötü yönetim dahil olmak üzere usul

ihlali yaptığı için görevden alınmıştır.¹¹ Ayrıca yeni hükümet sağlık sektörü ve sosyal hizmetlerde de ciddi bir kesintiye gitmeyi planlamaktadır ve bu kesinti en başta çalışan sınıfı etkileyecektir. Bu durum SPÖ'den ayrılarak sağa yönelen FPÖ'nün kendi seçmeninin büyük bir kesimini rahatsız edebilir. Bu çok sayıda-ki saldırı ve sorunlu neoliberal ekonomik programın ortasında, hiçbir şey dikkati hükümetin aciziyetinden hayali bir günah keçisine kaydıracak bir şaşkırtmaca manevrasından daha umut verici görünmemektedir. Bu son otuz yıldır FPÖ'nün uzmanı olduğu ve yeni Başbakan Kurz liderliğindeki ÖVP'nin başarılı bir şekilde yürüttüğü bir politikadır.

Bu durumda sağ kanat popülizmini bir strateji olarak kullanmaktan çekinmeyen bir hükümet için en iyi strateji hayali bir günah keçisini ve uydurulmuş sorunu ortaya atmaktır. Bu günah keçisi 1990'larda Türkler, Doğu Avrupalılar ve siyahilerdi, bugün ise en çok Müslümanlardır. Başbakan ile birlikte hareket eden siyasi kurumların İslami anaokullarına (hile karıştırıldığı ispatlanmış raporların devreye sokulmasıyla) sahte "akademik delil" üretip suçlu muamelesi yapmak için gösterilen toplu çabanın ardından en kolay hedef hiç sesi çıkmayan Müslüman genç kızlardır.

Avusturya hükümeti Müslüman kız öğrencilere anaokulundan ilkokulu bitirinceye kadar başörtüsü yasağı uygulanacağını açıkladı. Açıkçası bu lafını etmeye değmeyecek kadar önemsiz bir konu zira o yaştaki Müslüman kızların büyük bir çoğunluğu zaten başörtüsü kullanmıyor. Fakat sosyal demokrat muhalefet SPÖ bu politikanın yeterli olmadığı yönünde belirsiz bir tutum izleyerek daha kapsamlı bir entegrasyon paketinin gerekli olduğunu ileri sürdü. Hatta bazı sosyal demokratlar hükümetin bu hamlesinin popülist bir oyun olduğunu seslendirmek yerine yasağın 14 yaşındaki kızları da kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiği fikrini dile getirdi.

Müslüman kızların aydınlanmış Avrupa değerleri aracılığıyla özgürleştirilmesi şeklinde toplumun büyük

bir kesiminde varılan bu fikir birliği zeminine karşı hükümet en az itirazla en iyi taktiği seçti. Hiperseksüel Müslüman adamların genç Müslüman kızlara baskı uyguladıkları varsayımı böylece bu politikanın temeli oldu ve kamuoyunun dikkatini ciddi sosyoekonomik meselelerden lafi bile edilmeyecek önemsiz bir konuya kaydırıp ırkçı kuruntuların üzerine çekti.

AVUSTURYA'DAKİ MÜSLÜMANLARA KARŞI BAŞKA BİR AYRIMCI YASA

Bu girişim 2015'teki İslam Yasası ve 2017'deki Entegrasyon Yasası'nda da olduğu gibi Müslümanları diğer dini gruplardan daha farklı muameleye tabi tutan ayrımcı yasaları federal düzeyde yasalastırmayı amaçlamaktadır.

2015'te çıkarılan İslam Yasası Müslüman camianın temsiline ilişkin devletle yeni bir ilişki biçimi sunarken yeni kuruma "Avusturya İslam Dini Topluluğu" (Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich, IGGiÖ) adı verilmiştir. Bahsi geçen yasa devletle diğer dini toplulukların ilişkilerini düzenleyen diğer kanunlardan farklılık göstermektedir. 2017 Entegrasyon Yasası ile birlikte peçe yasağı getirilirken hükümet aynı zamanda kadın polisler, dava vekilleri ve mahkeme avukatlarının başörtüsü kullanmalarına izin verilmediğini zira bu mesleklerde kıyafet kodunun bunu mümkün kılmadığını ileri sürmüştür.

Başörtüsünü yasaklayan yeni yasa tasarısıyla birlikte ayrımcılığa doğru bir başka adım daha atılmaktadır. Heinz Faßmann ÖVP'den eğitim bakanı seçildikten sonra verdiği bir mülakatta kesin bir dille kendisinin artık başörtüsü yasağından yana olmayacağını açıkladı. Faßmann bunun yerine "daha diplomatik bir yol" bulması gerektiğini kaydederek devlet memurlarının sekülerliği temsil etmek zorunda olduklarını ileri sürdü ve sekülerliğin tarafsızlık anlamına geldiğini ima etti. Müslüman genç kızların başörtüsü kullanmalarını yasaklayan yeni bir girişimin arka planında tam da bu şekilde ayrımcılık güden bir yasayı görünürde herkesi kapsayan ve tarafsız bir politikanın ardına saklama stratejisi bulunmaktadır.

11. Martin Macq, "Austria's Police Raid on Intelligence Agency was Legal, Officials Say", 16 Mart 2018, <https://www.esjnews.com/austria-police-raid-intelligence>, (Erişim tarihi: 1 Haziran 2018).

Avusturya Meclisi Anayasa Komisyonu başörtüsünü yasaklayan böyle bir yönetmeliğin –yalnızca tüm dini toplulukları kapsıyorsa– anayasal ve din özgürlüğüne saygılı olabileceğini ekledi. Komisyon genç Yahudi erkeklerin taktığı kippanın da bu durumdan etkilenebileceği uyarısında bulundu. Neticede köşeye sıkışan hükümet hemen alelacele Yahudilerin yeni yasadan etkilenmeyeceğiyle ilgili bir açıklama yapmak zorunda kaldı.

Hükümet burada oynadığı oyunla Müslüman kadınların bedenlerine ilişkin bu düzenlemeyi genel anlamda bir dini kıyafet yönetmeliği olmaktan çok “Çocuk Koruma Yasası” altında sunmaktadır. Aslında bu durum Müslümanların diğer dini topluluklardan halen farklı muamele gördüğünü göstermekte ve bu da ırkçı hiperseksüel Müslüman erkek varsayımı temelinde mümkün kılınmaktadır. Söz konusu varsayımına göre bu kadınların Müslüman ataerkil baskıdan kurtarılması ancak beyaz Hristiyan erkeklere bağlıdır. Avusturya hükümetinin bu hamlesi Müslümanlığı farklı muamele için ayırıcı bir faktör olarak sunup vatandaşlık kavramını değiştirmektedir. Bu şekilde hükümet din özgürlüğünü ve dolayısıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 9. maddesinde tanımlanan farklı dinlere mensup vatandaşların eşitliği fikrini tartışmaya açmaktadır.

Avusturya Eğitim Bakanı bu son hareketin “Avusturya kültürünü korumak adına sembolik bir davranış” olduğunu ileri sürerken bu durum beyaz ırkın üstünlüğü varsayımının girdiği krizin tetiklediği küresel bir eğilimi yansıtmaktadır. Görünen o ki çeşitlilik arz eden bir toplumun homojenleştirilmesini hedef alan bahsi geçen yönetmelikler Batılı toplumların beyaz karakterinin sürdürülerek beyaz ırkın üstünlüğünün korunması amacıyla hayata geçirilmektedir.

Ofisinde haç bulunduran ilk ve tek başbakan olarak Kurz “Hedefimiz Avusturya’da herhangi bir paralel toplumun gelişmesine karşı koymaktır” açıklamasını yapmıştır. Başbakan Yardımcısı Heinz-Christian Strache (FPÖ) bunun yalnızca başörtüsünün kaldırılması için ilk adım olduğunu ve devamının geleceğini kaydederken Kurz (ÖVP) kendileriyle aynı

tutumu paylaştıklarını belirtmiştir. Öyleyse kız öğrencilere başörtüsü yasağı uygulanması adımı Müslüman kadınların özgürlüklerini daha fazla kısıtlamanın ilk adımı mıdır? Aslında hükümet bu durumun AK Parti iktidara gelmeden önce Türkiye’de de söz konusu olduğunu ileri sürmüştür.¹² Görünen o ki Avusturya hükümeti fiili askeri vesayet sisteminin Batı Avrupa’da demokratik bir ülkenin hiç de özlem duymayacağı bir şey olduğunu hesaba katmıyor.

Sonuç olarak bu politika girişimleri açık bir dille eşitliğin artık her vatandaşı kapsamadığını vurgulamaktadır. Bu durum vatandaş olarak sadece aristokrat beyaz erkeklerin görüldüğü; kadınların, kölelerin ve pek çok diğerlerinin ise vatandaş olarak görülmediği demokrasilerin daha eski versiyonlarını anımsatıyor. Demokrasinin temeli olan eşitlik ilkesinin –ki tüm vatandaşların sadece fiili olarak değil hukuken de eşit muamele görmesini temin etmek zorunda– terk edildiğine şahit olmak yeni bir siyasi düzenin ortaya çıkışına tanıklık ettiğimiz anlamına geliyor. Yine de birçok Avrupa ülkesinde bu yasalar söz konusu durumdan en başta etkilenen azınlıkların sahip oldukları maddi kaynaklara bağlı olsa da temyize götürülebilir. Bu tarz düzenlemeler aslında demokratik bir devlet olan İsviçre’nin Anayasa’sının parçası olan minare yasağı gibi uzun süredir uygulanmakta ve dinin ırksallaştırılması üzerinden farklı insanlara ayrımcılık yapılması Avrupa’da hakim düzeni yansıtmaktadır.

Yahudi toplumuna kippa yasağını protesto eden sivil toplumun pek çok aktörü bu ırkçı baskı altındaki Müslüman kız varsayımını paylaşmakta ve söz konusu ayrımcı mevzuata karşı çıkmamaktadır. Bu şekilde hegemonik bir İslamofobik söylem bir taraftan aşırı sağ hükümetin bu yasağı savunmasını mümkün kılarken diğer taraftan ülkedeki daha büyük sosyoekonomik sorunlardan halkın dikkatini uzaklaştırmayı mümkün kılmaktadır.

12. “Regierung Plant Kein Kopftuch-Verbot bis an die Universitäten”, Austrian Press Agency, 6 Nisan 2018, https://diepresse.com/home/innenpolitik/5401207/Regierung-plant-kein-Kopftuch-Verbot-bis-an-die-Universitaeten?direct=5405505&_vl_backlink=/home/innenpolitik/5405505/index.do&xselChannel=, (Erişim tarihi: 1 Haziran 2018).

SONUÇ: İSLAM DİNİ TOPLULUĞU (IGGiÖ) YASA TASARISINA KARŞI ÇIKMALIDIR

Aslında İslam'la ilgili konuların tek yasal temsilcisi olan İslam Dini Topluluğu'nun (IGGiÖ) "Çocuk Koruma Yasası"na meydan okuma potansiyeli mevcuttur. Dolayısıyla eğer IGGiÖ somut olarak başörtüsünün dini vecibelerin parçası olduğunu açıklarsa yasal olarak tanınan bir inancın dini işlerine devletin karışmamasını sağlayabilir. IGGiÖ'nün küçük yaşta kızlar için başörtüsünü dini bir yükümlülük olarak tanımlamak istemediği anlaşılabilir. Buna rağmen küçük çocukların başörtüsü takmasının dini bir uygulama olduğunu ileri sürmesi yeterli olacaktır.

Şimdiye kadar IGGiÖ bu konuda farklı sinyaller göndermiştir. Öncelikle IGGiÖ tasarımı mahkemeye taşıyacağını duyurmuştur. Bu durum bir fetva yayımlayarak sorunu çözebilecek olan IGGiÖ'nün halen sahip olduğu gücün farkında olmadığını düşündürmektedir. Kurum, yasa tasarısına karşı önceden kendini konumlandırarak güce sahipken yasanın uygulamaya konulmasını beklememelidir. Avusturya Yahudi Ce-

maati (Israelitische Kultusgemeinde Wien, IKG) Başkanı Oskar Deutsch tam da bu noktayı diplomatik bir şekilde vurgulamıştır: Avusturya siyaset kültüründe yerleşmiş bir kural gereğince yasadan etkilenen insanlar karar alma sürecine katılmalıdır.

IGGiÖ Başkanı İbrahim Olgun ve Kadın İşleri Sözcüsü Carla Amina Baghajati Başbakan Kurz ile bir toplantı yapmıştır. Medyada çıkan haberlere göre Olgun artık müstakbel yasayı mahkemeye taşımayı gerekli görmediğini açıklamıştır. Bu endişe vericidir. İslam Dini Topluluğu söz konusu yasa tasarısına karşı çıkabilir, çıkmalıdır. Eğer güçlü ve tek ses olarak bunu yaparlarsa diğer dini cemaat ve kiliselerin bu iddiayı destekleme ihtimali mevcuttur zira onlar da yeni başlatılan dini cemaatlere farklı muamele edilmesi uygulamasıyla karşı karşıya kalabilirler. Fakat IGGiÖ belirsiz bir oyun oynarsa ve sonunda kendini hükümetin iradesine teslim ederse (2015 İslam Yasası'nda olduğu gibi) siyaset Müslümanların kendi içlerindeki zafiyeti kullanacaktır. Bir kez daha Müslümanlar büyük ölçüde kendi kaderlerini kendileri tayin edecektir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington D.C. 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Cairo

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985